

2. Можливість залучення випадковості як «безособистісного асистента» як подолання обмеженості власного, персонального мислення. Звісно, за умови творчої взаємодії з випадковістю, а не покори щодо неї.

3. Музика – це відповідь людини стихіям випадковості та невідповідності. Традиційне музичне мислення – це захищеність композитора могутньою оболонкою традицій, напрацьованих людством у музиці. Ресурси цифрових технологій – також напрацьовання людства з якісно новими можливостями контакту з позначеними стихіями – контакт з ними стає менш опосередкованим, як колись у давнині, у витоків зародження музики. Звісно, культурно-історична пам'ять при цьому не зникає й не повинна зникати. Але вона опиняється та реалізується більш опосередковано, у зоні мистецько-онтологічного ризику.

ІРИНА СУВОРОВА

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0008-7365-2946>

*творча аспірантка кафедри оперної підготовки та музичної режисури
Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського.*

*Науковий консультант: Олена Касьянова,
кандидат мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри оперної підготовки та музичної режисури
Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського
(Київ, Україна)*

©Суворова І., 2024.

**ОПЕРА А. РУДНИЦЬКОГО «АННА ЯРОСЛАВНА – КОРОЛЕВА ФРАНЦІЇ»:
ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ТА ІКОНОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Постановка проблеми. Київська Русь посідала особливе місце у розвитку європейської цивілізації. Слугуючи так званою «буферною зоною» між Сходом і Заходом, Київська Русь сприяла розвитку європейської цивілізації та фактично захищала народи Європи від кочових племен. Розширюючи геополітичну та дипломатичну сферу впливу на провідні європейські країни та на Візантійську імперію, формуючи свої політичні амбіції, Ярослав Мудрий прагнув до розширення родинних зв'язків методом укладання політичних шлюбів. Його наймолодша донька Анна Ярославна стала дружиною французького короля Генріха I Капетинга. Для порівняння впливу історичної епохи раннього

Середньовіччя на особливості культури, звичаїв, обрядів, життя та побуту, традицій Київської Русі та Франції необхідно провести наукові розвідки, які нададуть фундаментальне обґрунтування характеру епохи. Саме це слугує важливим історичним підґрунтям опери Антіна Рудницького «Анна Ярославна – королева Франції», де зображено два світи, Західної та Східної Європи, що актуалізує вибрану проблематику.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Постать Анни Ярославни в мистецьких проєктах окреслено в бібліографічному покажчику «Анна Київська» [1]. Іконографія, етапи створення, становлення та розвитку Міжнародного фестивалю мистецтв, присвяченого Анні Київській, розглянуто у виданні «Анна Київська. „Літопис «Anna de Kyiv Fest,,»» [2]. Трактат митрополита Паризького (Корсунського) Мішеля Ляроша «Свята Анна Київська, королева Франції. Історія та легенди» досліджено там само [2]. Звернення до постаті А. Рудницького та теоретичний розбір опери «Анна Ярославна – королева Франції» визначено в роботі А. Варшавської [3]. Культурно-історичний контекст епохи Середньовіччя та старовинні мініатюри знайшли своє відображення в роботі В. Жаркової [4]. Іконографічні матеріали культури і побуту середньовічної Європи проаналізовано в праці В. Зубанова та А. Толстоухова [5]. Хронологія розвитку української державності в період Київської Русі охарактеризована у другому томі видання В. Зубанова [6]. Державотворчі новаторства, особливості розвитку соціокультурних явищ у Київській Русі доби Ярослава Мудрого розглянуто в монографії П. Кралука [7]. Історичний нарис життя Анни Ярославни охарактеризовано в монографії Є. Луняка [8].

Мета дослідження – проаналізувати стиль і спосіб життя князівського двору часів Ярослава Мудрого та французького королівського середовища, в яких перебувала Анна як князівна та повноправна королева Франції, на підґрунті історіографічних та іконографічних матеріалів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Опера «Анна Ярославна – королева Франції» у своїй композиційній будові має 3 дії та 5 відслон (картин). Місце дії в Київській Русі зображено саме в другому акті опери. Тут відображено

декілька подій, які слугують загостренню конфлікту твору. Анна Ярославна погоджується на політичний шлюб з благословення свого батька Ярослава та готується до нового життя та служіння народу іншої країни. Вона відмовляє боярину Ігорю в його зізнанні в коханні, а він, у свою чергу, у розпачі погоджується бути помічником графині Монморансі заради вбивства короля Генріха. Це і є зав'язка всієї опери, яка відбулася після експозиції твору. Анна зображена ніжною і чутливою дівчиною, яка має високий рівень освіченості та культури. Це все відображено в музиці, арія Анни характеризує повноту її образу як державницької діячки, яка вбачає своє щастя в тому, аби служити народу Франції та стати беззаперечною королевою – матір'ю майбутніх нащадків трону. У свою чергу, боярин Ігор хоче втілення всіх своїх мрій і бажань, які пов'язані з Анною. Гіркота втрати її прихильництва настільки сильна, що він стає певним знаряддям у руках графині із втілення плану вбивства короля Генріха. Перша картина другої дії закінчується одіозним драматичним дуетом графині та боярина, де кожен сподівається слідувати наміченому шляху заради досягнення своїх цілей.

Друга картина другої дії починається з розмови Анни і графині, де остання бреше про свої наміри закохати в себе боярина. Довірлива і наївна Анна погодилась взяти його в дипломатичну делегацію від Київської Русі. Таким чином графиня забезпечила місце Ігорю у Франції задля подальшого детального планування вбивства Генріха. Проводячи останні дні в Київській Русі, задумлива Анна починає співати веснянку «Тут була перепілочка...». І тут починається неабияке дійство – дівич-вечір, який слугує особливим зображенням фольклорної належності до української землі. Означений прийом використання народних пісень А. Рудницький застосовує майже в усіх своїх творах. Це прощання Анни з рідними, з подружками, зі своєю Батьківщиною, яке змальовано в жартівливій формі, де дівчата шуткують над майбутнім чоловіком – королем. Вони натякають на можливість його вибору красивих молодих дівчат, незважаючи на свій поважний вік. Тож усі звернення подружок говорять про те, що дівчина – майбутня королева – має всіляко ублажати та любити свого

господаря. Внутрішній стан героїні – повна протилежність жартівливій сцені, Анна перебуває у своїх роздумах, у передчутті кардинальних змін власної долі та життєвого шляху як майбутньої королеви та жінки.

Обрамленням сцени Київської Русі виступають перша і третя дія, які відбуваються в паризькому замку та в Реймському соборі. Порівнюючи два протилежні світи, Східної та Західної Європи, необхідно керуватись історичними розвідками, які надають детальне зображення епохи в соціокультурному аспекті. Необхідно пам'ятати, що, маючи за основну релігію християнство, представники абсолютно діаметральних вимірів культури, соціуму та побуту могли поєднати найкращі здобутки своїх країн та продовжити становлення французької держави. Маючи доволі жорстокий норов і радикальні погляди, французи мали за орієнтир лише віру і часткове знання основних заповідей Господніх, що слугувало їм основним законодавчим джерелом. У той же час в Київській Русі вже з'являється основна законодавча праця у вигляді «Руської правди» Ярослава Мудрого.

Рівень культурного розвитку Київської Русі був досить високий та орієнтувався на спадок Візантійської імперії. Патріархальна система влади спонукала до виховання спадкоємців у цьому напрямі. Анна Ярославна виховувалась у дусі жертвності, тому її доля була вирішена наперед. Адже шлюби, які укладались, мали служити інтересам корони та влади. Союзи серед монархів тієї доби ніколи не були пов'язані з коханням і розглядалися як «складні політичні домовленості». Християнська освіта Анни – це знання, які вона отримала завдяки своєму духовному батьку, митрополиту Феопемту (1035-1049). Будучи знавцем візантійської культури і видатних праць усіх отців Церкви, головних античних філософів, він знався на математиці, астрономії та праві, заснованому на кодексі Юстиніана, яким наступні київські князі та князівни надихались при створенні законів нової держави.

Особливості її освіченості та інтелектуального розвитку стали Анні у нагоді як майбутній королеві Франції. На цей аспект автор дослідження спирається при розгляді її образу у третій дії вистави, де вона виступає вже як дружина Генріха I та Королева-Мати.

Подальше життя Анни Ярославни свідчить, що як за життя короля Генріха I, так і після його смерті та появи люблячого її чоловіка графа Валуа, вона насамперед керувалася державними інтересами, зберігаючи мир і спокій у країні, доки її син не став повноправним королем Франції.

Висновки. Опера Антіна Рудницького «Анна Ярославна – королева Франції» – це історична сага про головну подію життя князівни Анни, як вона стала дружиною Генріха I та королевою французької держави. Головні настрої епохи Київської Русі та змалювання характерів дійових осіб зображені саме в другій дії опери. Історичні та іконографічні розвідки дають точне змалювання соціокультурних та побутових явищ релігійних уподобань, в яких існували княжий устрій Київської Русі та королівський двір французької держави. Це все надає змогу передати сценічний образ героїні та відтворити оточуючий її світ та атмосферу. Головною рисою характеру, якою наділена Анна, виступає мудрість. Саме завдяки вихованню і мудрості Анна Ярославна постає перед нами як державна діячка, яка вбачає своє щастя в служінні народам Київської Русі та Франції.

Список використаної літератури та джерел

1. Грищенко, Н. упор., 2022. *Анна Київська – Анна Ярославна – князівна, королева Франції*: бібліографічний покажчик. Київ: Публічна бібліотека імені Лесі Українки м. Києва.
2. Баландин, Ф., Лярош, М. та Кралюк, П., 2021. *Anne de Kyiv / Анна Київська*. Київ: Пінзель.
3. Варшавська, А., 2021. *Постать Антіна Рудницького в історичній парадигмі української діаспори США середини XX століття*. Магістерська наукова робота з музичного мистецтва. Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського.
4. Жаркова, В., 2018. *Десять взглядов на историю западноевропейской музыки. Тайны и желания Ното Musicus*. Том 1. Киев: ArtHuss.
5. Зубанов, В. та Толстоухов, А., 2009. *Україна – Європа: хронологія розвитку (1000–1500)*. Переклад з російської. Київ: КВІЦ.
6. Толстоухов, А., Зубанов, В. та Толочко, П., 2020. *Україна: хронологія розвитку*. Т. 2. Київ: КРІОН.
7. Кралюк, П., 2018. *Ярослав Мудрий*. Харків: ФОЛІО.
8. Луняк, Є., 2010. *Анна Руська – королева Франції в світлі історичних джерел*: монографія. Київ; Ніжин: Міланік.